

BIBLIOGRAFIJE NEKONVENCIONALNE BIBLIOTEČNE GRAĐE IZVORI I TRAGOVİ

Živimo i djelujemo u vrijeme teških iskušenja za sve nas, izloženi širokom izboru opasnosti u rasponu od potpunog nestanka i zatiranja do negiranja ili barem zamagljivanja autentičnih vrijednosti, odlika identiteta naroda i naše domovine Bosne. Taj kobni skup opasnosti se kao vid planirane agresije pojavljuje u svim ravnama života i djelovanja ljudi. U tom i takvom neželjenom okruženju valja sagledati polisemiju i značaj napora časnih i čestitih djelatnika na očuvanju duhovnih vrijednosti, a time i potvrdu postojanja našeg naroda i domovine. Odolijevamo beskrupoloznoj, barbarskoj agresiji na sve ljudsko, sve nesrpsko. Svaka sačuvana knjiga nosi ožiljak te tlapnje i dokaz je protiv destruktivnog primitivizma i mitomanije velikosrpskog agresora. Svi naponi onih časnih patriota što voleći knjigu i duhovno blago svog naroda i domovine sublimiraju dio otpora pomenutom zlu i njegovim egzекutorima. Tako shvatam i ovaj simpozij.

Bibliografija kao kategorija od Kalimaha do danas je imala gotovo nemjerljivo dinamičan razvoj ali je očuvala svoju temeljnu odliku da vrši odgovornu ulogu putokaza kroz vrletne predjele duhovnih uspomena i avantura nepredvidivog stvorenja kojeg obično zovemo čovjek. Danas u ovoj našoj Bosni, u ovoj ratnoj zbilji bibliografija dobija još jednu esencijalnu dimenziju. Ona postaje veoma uvjerljiv dokaz hiljadugodišnjeg postojanja države Bosne, samosvojnosti i identiteta bosanskog čovjeka, autentičnosti njegovog etičkog i moralnog bića kao sublimacije stoljetne interakcije kultura naroda koji u Bosni žive. Zato vrijedni znanstvenici što tragaju za dragocijenim podacima referencama ili ponekad čak negovještajima nekih publikacija liče zapravo na one rudare što duboko pod zemljom traže naše sunce. Znanstvenici to skriveno blago traže u neiscrpnim riznicama djela stvorenih ljudskim duhom.

Znam da bismo svi danas ovdje radije čuli stručne rezultate o klasifikaciji i katalogizaciji bibliotečne građe, njihovom pedantnom pohranjivanju u riznice biblioteka i baze podataka, ali prihvatite moju ispriku da se na putu ka toj stručnoj i sretnijoj budućnosti biblioteka moraju proći i ove trnovite staze ratne zbilje.

U takvim uvjetima govoriti o bibliografijama znači prije svega otkrivati tragove i izvore u složenoj i haotičnoj ratnoj stvarnosti. Nekoliko izdatih bibliografija tokom ovog rata su zorno pokazale da se napor za očuvanje duhovnog blaga naroda i domovine višestruko isplati. Ne ocjenjujući njihovu stručnu, dakle bibliografsku vrijednost nemjerljiva je njihova dokumentarna funkcija i činjenica da te bibliografije predstavljaju temelj, polazište i poziv na daljnje, još stručnije i sistematičnije prikupljanje podataka o bibliotečkoj građi nastaloj u toku ovog rata.

Svojevremeno je dinamičan razvoj štamparstva, veliki broj privatnih i univerzitetskih biblioteka i nauke učinio da bibliografije postanu važan, nezamjenjiv posrednik između knjige i korisnika. Danas je ta funkcija još izraženija. U nesagledivom konglomeratu izdavačke produkcije u toku agresije na našu domovinu čak i nepotpuni bibliografski popisi predstavljaju dragocijen doprinos ovim naporima. Informativna i drugi vidovi blokade života i djelovanja u Bosni onemogućili su praćenje i evidentiranje, u ovim uvjetima, veoma bogate izdavačke produkcije, kako u oblasti knjiga i serijskih publikacija, tako i u oblasti nekonvencionalne bibliotečne građe.

Zato je naš esencijalni i ratni i poratni cilj uporno traganje za izvorima i tragovima svih nosača informacija ma u kojem se oni formatu nalazili. Istini za volju s obzirom na odlike knjige kao medija nešto je lakše ući u trag tim izdanjima. Daleko je složenija i haotičnija situacija sa nekonvencionalnom bibliotečnom građom. Za ovu tvrdnju postoji niz argumenata. Reći ću samo neke. Uz dužno poštovanje knjige kao medija i drugih štampanih oblika bibliografska nekonvencionalna bibliotečna građa, nažalost, ni prije ove agresije nije uživala domaćinski odnos u bibliotekama. Taj, takoreći, maćehinski odnos, ova značajna savremena bibliotečna građa, trpjela je iz nekoliko razloga. Pomenimo one najuočljivije: nabavka opskurna, što zbog nedovoljnih materijalnih sredstava, što zbog tretmana u nabavnoj hijerarhiji, listi prioriteta. Drugi razlozi su i sami izdavači koji nisu uredno dostavljali obavezne primjerke shodno zakonu. Možda se tu mogu djelimično izuzeti izdavači nosača zvuka. Treće, i za nas bibliotekare najvažnije, nisu bili obezbijeđeni adekvatni uvjeti pohranjivanja ove građe kao ni jedinstven način klasifikacije i obrade. Jednom riječju nekonvencionalna bibliotečna građa je i u onim, za njih znatno boljim vremenima /od 1945 - 1992/ bila nedonošče ostavljeno u korpi pred bibliotekom sa cuclom i ceduljom na kojoj piše: "tražim majku".

Savremeni svijet je do neslučenih visina razvio moderne oblike i sisteme komunikacije. Svi ti raznoliki nosači informacija su predmet rada i brige biblioteka. Pa ukoliko su neodgovornost i nedostatak svijesti izdavača o zakonskoj potrebi bibliotečne obrade i stručne zaštite i očuvanja ove građe nedovoljni, brigu i daleko aktivniju ulogu na istraživanju, nabavci, obradi i zaštiti ove građe moramo razviti mi, bibliotekari. Najprije aktivnijim odnosom prema Ministarstvu obrazovanja i drugim vidovima izvršne vlasti kako bi se zakonom propisana normativa i provela. Zatim aktivnim odnosom i interakcijom sa svim izdavačima. Bitno je pritom objasniti izdavačima mogućnost i ulogu aktivnog korištenja te građe. Pa čak i komercijalnog. U tome nas, mora se priznati, najprije usporava ili ponekad koči naša takozvana "bibliotečka svijest" ili bolje rečeno nesvijest. Dopustite u tom cilju jedan primjer:

Svojevremeno sam kao direktor dječije biblioteke u Sarajevu, formirajući male multimedijalne centre u odjeljenjima ove biblioteke predlagao uporno da se u okviru postojećeg fonda formiraju i odgovarajuće video i fono teke. To mi je uspjelo nažalost samo u jednom od osam odjeljenja. I tako, dok su privatnici stjecali prava mala bogatstva radeći u bibliotekama, bibliotekari čiji je to zapravo posao, su i dalje uz kahvicu jalovo diskutovali o malim platama

i nebrizi nadležnih za sudbinu biblioteka i bibliotekara. Ovaj primjer je veoma instruktivan i za stanje svijesti bibliotekara danas i ovdje.

Jedan od mogućih razloga neadekvatnog odnosa prema nekonvencionalnoj bibliotečnoj građi je i nepostojanje prakse da se i za tu građu ustanovljava famozni CIP. To bi bio barem jedan razlog da se izdavači, radi stručne verifikacije svog izdanja zapravo pojave u biblioteci. CIP bi kao jedan oblik stručnog dostojanstva bibliotečnih djelatnika trebalo naplaćivati. To bi, umnogome doprinijelo i razvoju ove funkcije biblioteke, a i poboljšalo odnos raznolike bibliotečne građe, pa i ove nekonvencionalne o kojoj govorimo.

Nekonvencionalna bibliotečna građa se nalazi u većem broju raznolikih i različitih nosača. Od sada gotovo klasičnih nosača zvuka do savremenih CD-ROM-ova, sistema DATA. U toj zaista bogatoj paleti nosača informacija, svi oni imaju svoju funkcionalnu i autentičnu vrijednost. Zato ih treba zaštititi, a u budućnosti kada za to budu stvoreni uvjeti aktivno koristiti. Mada je, kako rekosmo paleta oblika i svojstava savremenih nosača informacija veoma raznolika, mnogi od njih se više ne proizvode, ili proizvode u neznatnom broju. Takva je primjera radi produkcija gramofonskih ploča, koja je gotovo potpuno prestala u nas i u svijetu. Njih zamjenjuju moćniji laserski štampači i čitači zvučnih zapisa široko rasprostranjeni kao kompakt diskovi (CD) ili u novije vrijeme CR-ROM-ovi koji kapacitetom i tehničkim mogućnostima nadrastaju sve dosadašnje nosače zvuka. Riječ je o nosačima koji imaju nevjerovatan frekventni opseg od nekoliko herca do preko 44.000 herca što je za ljudsko uho daleko iznad i izvan opsega koji može čuti. To omogućava pohranjivanje i očuvanje zvuka svih vrsta u neograničenom trajanju i kvalitetu, kao i njihovo veoma jednostavno i beskonačno korištenje.

Kao rezultat tehnološke revolucije laserski zapisi na CD i CD-ROM-ovima ne pohranjuju samo zvuk nego i sliku, a razumljivo i sve druge grafičke znakove. Knjiga razumije se nije time ugrožena nego naprotiv to predstavlja njen put spasa. Vrijeme nam ne dopušta širu elaboraciju ovog fenomena. Računarske memorije i tehnologija čipova, tih sićušnih sveznalačkih divova su počele da mijenjaju svijet duhovne komunikacije iz temelja. Količina informacija i brzina njihove razmjene te njihova gotovo kosmopolitska mobilnost, napravili su čudesan gotovo nevjerovatan pomak od one mirne, takoreći idilične percepcije knjige kao medija. Sve su to razlozi da i mi bibliotekari krenemo za tim tehnološkim koracima. Barem u korigovanju naše svijesti da je nekonvencionalna bibliotečna građa za nas ista zadaća kao i sva druga građa čijim se prikupljanjem, obradom, čuvanjem i davanjem na korištenje bave naše biblioteke.

Bibliografije nekonvencionalne bibliotečne građe bi trebalo početi stvarati odmah urgentno. Barem kao bibliografski popis, najprije izvora i tragova te građe, a zatim adresar izdavača te takoreći neobuzdane produkcije. Ratna zbilja je koliko haotična i tragična to i višeslojno kreativna. I u ovom ratu je izdato nebrojeno mnogo različitih nosača informacija od audio kasete, video materijala do raznih baza podataka, računarskih memorija bremenitih dragocijenom bibliotečnom građom i to iz cjelokupne

klasifikacije po UDK sistemu. Želim reći kako su gotovo sve klasifikacione grupe zastupljene u toj produkciji, a najviše one što obuhvataju discipline historije, politike, književnosti, nauke, a posebno medicine, te muzike i drugih grana ljudskog stvaranja kako kod nas tako i u inozemstvu.

Izvori nisu iščezli. Treba ih pedantno i uporno istraživati, a zatim komunicirati sa njima radi pribavljanja barem onog elementarnog dakle bibliografskog minimuma o pojedinim bibliotečnim jedinicama. Prikupljanje primarnih, sekundarnih i inih dokumenata može doći kasnije. Sada je esencijalno otkriti i slijediti trag. Tragovi nam se gotovo svakodnevno sami nameću. Treba ih bilježiti. Onom poslovičnom bibliotečnom pedantnošću i prilježnošću. Kako se moja tema tiče nekonvencionalne bibliotečne građe dopustite da ne pominjem izvore i tragove publikacija u vidu knjiga, periodike i drugih štampanih oblika bibliotečne građe.

Jedan od puteva ka tom cilju bio bi opći poziv svim izdavačima i imaocima bibliotečne građe da u cilju bibliografskog popisa te građe obavijeste biblioteku, barem o dvije stvari: o kakvoj se građi radi i gdje se ona nalazi. Ostalo bi bio naš posao. To bi mogli biti podaci za opću bibliografiju ratnih izdanja nekonvencionalne bibliotečne građe. Sve druge bibliografije bi se postepeno i sistematično formirale u toku prikupljanja i klasifikacije dobijenih podataka. Vjerujem da bi tu najviše građe bilo za nacionalnu bibliografiju jer ona zapravo u ovim odsudnim vremenima sublimira i sve duhovne djelatnosti kako u našoj domovini tako i u inozemstvu. Koliko danas bi smo morali započeti rad kako na retrospektivnoj tako i na tekućoj bibliografiji ratnih izdanja nekonvencionalne bibliotečne građe. Prvi mogući izvori se mogu odrediti prema vrstama nosača: video, audio, film i cjelokupni kompjuterski sistem pohranjivanja i čuvanja građe.

Razumljivo je da bi trebalo uredno i trajno uspostaviti popis potencijalnih imaoca tih bibliografskih podataka ili pak primarnih dokumenata. Za video zapise postoje dvije grupe institucionalnih izvora: televizije, filmske kuće, institucije koje su svoju djelatnost dokumentovale video zapisima, Armija BiH, privredne, kulturne i druge institucije. Drugi mogući izvori su individualni posjednici te građe. Njih je moguće animirati općim pozivom i stalnom, otvorenom mogućnošću komunikacije sa stručnim službama biblioteka koje rade na prikupljanju bibliografskih podataka. U tom smislu bilo bi instruktivno osnovati specijalno odjeljenje za isključivo ovu oblast.

Isti princip traganja za izvorima valja primijeniti i za ostale medije, odnosno druge nekonvencionalne nosače informacija. U tom pravcu bi dobro bilo izdati jednu veoma kratku, ali popularnu brošuru ili afišu koja bi ujedno predstavljala objašnjenje značaja bibliografskog popisa pomenute građe i bila poziv imaocima da podatke dostave ili daju na uvid Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine. Tu inicijalnu brošuru bi trebalo štampati u odgovarajućem tiražu kako bi se mogla distribuirati i širom Bosne i Hercegovine i svim drugim relevantnim za ovaj posao institucijama u inozemstvu. Kako se radi o obilju prevashodno dokumentarnog materijala koji se proteže kroz sve skupine klasifikacione

ljestvice UDK to bi trebalo da bude jedna velika, cjelovita akcija animiranja sveukupne javnosti, institucija i pojedinaca u cilju prikupljanja i zaštite ove dragocjene građe. Bilo bi instruktivno za ovaj projekat tražiti vanredna sredstva kao donaciju od SOROS i drugih adekvatnih fondacija jer bi to umnogome utemeljilo i stvorilo uvjete za jedan trajniji i stručniji rad na ovom projektu. Bibliografije nekonvencionalne bibliotečne građe bi bile tako neprocijenjiv dokument riznica za veliki broj u ovom ratnom haosu izgubljenih bibliotečkih jedinica ove savremene bibliotečne građe.

Na kraju, ovo moje skromno viđenje ideje o potrazi za izvorima i tragovima nekonvencionalne bibliotečne građe treba shvatiti kao inicijativu i apel na zajedničku budnost da spasimo i sačuvamo duhovno blago našeg napaćenog naroda i domovine, kao baštinu životnih saznanja našoj djeci i generacijama koje neumitno dolaze.